

НИН, 31.10.08.

Следећег уторка, првог уторка у новембру, амерички бирачи ће одлучити о исходу председничког маратона који већ готово две године заокупља пажњу доброг дела света. Пре свега зато што председнички избори у Америци овога пута – с ваљаним разлозима – носе епитет „историјског догађаја” и тичу се крупних тема као што су рат и мир, расна једнакост људи, али и чињенице да се Америка обрела на рубу економске провалије и прети да у амбис повуче и све остале, па су стога наде у спас светске економије везане и за личност будућег америчког председника од чијег би поступања још једном могле да зависе одлуке битне за судбину читавог света. Нарочито оне које се тичу наставка државне интервенције започете на крају мандата досадашње неоконзервативне републиканске администрације у Вашингтону, будућности либералног капитализма, и капитализма уопште, и могућег краха свих постојећих правила и механизма на којима су протеклих деценија функционисала глобална тржишта и развијала се Светска трговинска организација. И, коначно, спремности САД да учествују у глобалним напорима за борбу против глобалног загревања и спас живота на планети Земљи...

Овогодишњи амерички председнички избори су несумњиво историјски догађај и по томе што никад до сада, откако је света и века, није утрошено толико новца на неку предизборну кампању, и није уложено толико труда свих могућих експерата за медијске и друге манипулације да би се за рачун једног или другог кандидата придобили гласови бирача.

Истина, на званичну потврду о одлуци америчких бирача о томе коме ће поверити председнички мандат чекаћемо, вероватно, још који дан након избора док се не преброје сви гласови. Тим пре што се овога пута очекују велике гужве на изборним местима. Можда, највећа излазност бирача у новијој историји, већа од 65 одсто...

Резултат би – судећи према прогнозама бројних испитивања јавног мњења – могао још једном да буде веома тесан. Нарочито у неким америчким савезним државама, попут Флориде, Охаја, Пенсилваније, Вирџиније..., у којима ће се „ломити” одлука... Готово као и 2000. године, када је о победнику (Џорџ Буш Јуниор или Ал Гор?) морао да одлучује Врховни суд. Када се догодило да је за победника избора и председника САД проглашен кандидат Републиканске странке, који је добио мање гласова бирача у читавој Америци него његов ривал!? Но, свему упркос, и потпуно свестан те чињенице, кандидат демократа је признао пораз и свом ривалу пружио руку и честитао победу...

Амерички изборни систем је по много чему јединствен и неке његове специфичности могу пресудно да утичу на коначни исход. Председник САД се, наиме, не бира на јединственим „националним” изборима, а укупна територија САД није једна изборна јединица. Уместо тога, у 50 америчких држава и на територији престонице у Вашингтону („Дистрикт Колумбија”), дакле на укупно 51 месту, одржавају се потпуно независни председнички избори. И, ма колико то неке може невероватно звучало, на крају се гласови свих америчких бирача не упућују некаквој централној изборној комисији која би их збројала и на основу тог збира прогласила победника.

Председник САД се, заправо, не бира на непосредним, већ на посредним изборима, по компликованој изборној процедури, предвиђеној Уставом САД и касније додатно модификованој у процесу „креативног тумачења Устава”. Другим речима, иако амерички бирачи приликом гласања имају на уму имена кандидата за председника и потпредседника САД, они не бирају председника и потпредседника непосредно, него своје представнике, тзв.електоре, који ће их заступати у некој врсти изборне скупштине, зване „Електорски колеџ”, надлежне да коначно изабере будућег председника и његовог потпредседника...

Наравно, америчке савезне државе се међусобно разликују по величини и броју становника, па се стога у свакој од њих бира и број „електора” пропорционалан величини и становништву. Иако је Уставом САД својевремено било предвиђено да се један „електор” бира на сваких 30.000 становника, данас је то колико-толико усклађено са новом реалношћу и повећаним бројем и распоредом становништва и износи око 650.000 гласова бирача за једног електора. Највећи број гласова у „Електорском колеџу” имају Калифорнија (55), Њујорк (31) и Тексас (34), а најмање већ поменути Дистрикт Колумбија, односно престоница Вашингтон (3).

„Електорски колеџ” има укупно 538 чланова, што је број који одговара укупном збиру чланова Представничког дома (435) и Сената (100) у Конгресу САД, увећаном за три електорска гласа додељена представницима Дистрикта Колумбија (Вашингтон). Будући да је за одлуку у том телу довољна тзв. проста већина, што значи половина плус 1 глас, за избор председника и потпредседника потребно је, значи, сакупити најмање 270 гласова „Електорског колеџа”.

Прогнозе говоре да само неколико дана уочи избора води кандидат Демократске странке Барак Обама. Наизглед, води прилично убедљиво. Рецимо, бројке којима само седам дана уочи избора оперише ЦНН, добијене анализом резултата више других истраживања, говоре да Обама у читавој Америци има 51, а Мекејн 43 одсто подршке, при чему је још око 6 одсто неопредељених. А, подаци о дистрибуцији очекиваних гласова у појединим државама, пре свега неким државама са великим бројем електорских гласова (Охајо, Пенсилванија...), од којих би шансе свакога од двојице

кандидата да сакупи 270 електорских гласова могле највише да зависе, сведоче о још неизвеснијој трци.

Међутим, сви су сада, чини се, свесни да су се током ове предизборне кампање многе сондаже јавног мњења и на њима засноване прогнозе често показивале као прилично непоуздане. Стога – без обзира на објављене бројке које дају извесну предност Бараку Обама – ниједно изборно изненађење, ипак, не би смело бити потпуно искључено...

Амерички аналитичари су, наиме, углавном сагласни да непоузданост многих испитивања јавног мњења овога пута потиче и од улоге „расног фактора”, односно од чињенице да један од двојице кандидата, и то онај коме се тренутно приписују нешто веће изборне шансе, није белац. Једноставно говорећи, рачуна се да ће за Обаму листом гласати црнци, док је број белих Американаца који, заправо, неће гласати за кандидата Демократске странке само због боје његове коже, мада би можда гласали за неког другог кандидата те странке са сличним програмом, далеко већи од броја оних који су спремни да то отворено признају испитивачима јавног мњења.

Рачуна се, такође, да највећи број „неопредељених” бирача, којих је овога пута упадљиво више него икада, неће гласати за Обаму. Наиме, истраживачи су свесни да највећи број оних који седам дана уочи избора кажу да ће вероватно гласати, и који су се унапред пријавили (регистровали) за гласање, мада се наводно још нису одлучили коме ће коначно дати свој глас, а таквих је сада око 6 одсто у целој Америци, очито нису спремни да гласају за Афро-Американца, иако то не желе отворено да кажу, свесни да је реч о ставу који није политички коректан.

Није, чини се, ни мали број оних који су глатко слагали истраживаче и анкетаре рекавши им да ће на дан избора гласати за кандидата Демократске странке Барака Обаму мада ће уистину гласати другачије. Ради се, иначе, о феномену који су амерички политиколози већ подробно описали у стручној литератури као „Бредли ефекат”. Искуство те врсте потиче из времена када се дугогодишњи градоначелник Лос Анђелеса Том Бредли, Афро-Американец, кандидовао 1982. године за гувернера Калифорније. Сва испитивања јавног мњења уочи избора показивала су да Бредли води у односу на противкандидата, мало познатог Џорџа Деукмеијана, белца, али се на дан избора испоставило да је црни кандидат за гувернера ипак добио мање гласова од онога што су му приписивала сва истраживања јавног мњења. Једноставно, показало се да добар број анкетираних бирача, белаца, одговарајући на питање – за кога ће гласати? – није рекао истину!

Занимљиво је, такође, да је због изузетно наелектрисане атмосфере која прати ове

председничке изборе, упадљиво велики број бирача који отворено говоре о страху од изборних превара, манипулација и крађа гласова..! Сумње и оптужбе те врсте су дошле да изражаја и на председничким изборима 2000. и 2004. године, када су гласови на појединим изборним местима више пута пребројавани и подвргавани контроли, а да уверење како све ипак није било чисто није до краја отклоњено... Било је много приговора на старе машине, помоћу којих се региструју гласови на биралиштима у појединим америчким државама, које не обезбеђују контролни запис на папиру, затим на неке нове електронске системе, којима су понегде замењене старе машине, на непостојање јединствене методологије регистрације и контроле гласова, на бројање гласова који су пристигли поштом... Ствар је у томе да се амерички председнички избори не организују у свакој од 50 савезних држава на истоветан начин, већ се у свакој од тих држава, у складу са локалним прописима те државе, примењују локалне специфичности. Те локалне разлике се негде тичу начина на који се организују тзв. претходни избори за кандидате појединих странака, другде се оне тичу начина гласања и евидентирања резултата гласања, или неких других процедура, које такође могу да утичу на крајњи исход... Рецимо, у две мале савезне државе, Мејну и Небраски, чланови „Електорског колеџа“, који ће након избора дефинитивно бирати председника, немају, као „електори“ из осталих држава, строги „императивни мандат“. Будући да нису, попут осталих, изабрани применом правила „победник носи све“, они формално немају обавезу да приликом коначног одлучивања свој глас дају оном кандидату који је добио највише гласова у њиховим државама!?

У самој завршници кампање, седам дана пред изборе (када се пише овај текст), обојица кандидата настављају грчевиту борбу за сваки глас. Немилосрдно се размењују ударци и увреде. Бирачи су зато, можда и боље него икада у досадашњем току кампање, у прилици да разазнају стварне разлике у ономе што им нуде председнички кандидати. Пре свега разлике које се тичу економије, пореске политике и будућег утицаја државе на дистрибуцију друштвеног богатства...

Неупоредиво више новца – реч је о милијардама долара – уложено је у кампању Барака Обаме и неупоредиво више медија и политичких саветника свих профила ангажовало се у подршци његовој кандидатури него што је то био случај са Џоном Мекејном. Иако се у свим изборима у демократским друштвима увек по правилу сучељавају међусобно супротстављени интереси, сврстани иза једних или других кандидата, никада до сада у људској историји није било избора у којима се завртело толико новца и толико различитих супротстављених интереса као што је то овога пута случај...

Изборни резултат, који ћемо знати за који дан, треба – поред осталог – да покаже и да ли су се уложени новац и труд исплатили.